

BOG — U NAŠE VRIJEME

(Gott in dieser Zeit, Verlag, C. H. Beck, München, 1972.)

Ante Kusić

Ova knjiga — s priložima šestorice suvremenih autora — raspravlja o problemu Boga s teološkog, filozofskog, psihološkog, sociološkog i prirodoslovno-znanstvenog aspekta.

97
95
96

Dobro poznati teolog Karl Rahner piše o temeljnom iskustvu Boga. Njegova je tema *Iskustvo Boga — danas*. Iskustvo Boga, smatra on, dublje je od spoznajnih dokaza o Bogu, iako njihov »smisao i mogućnost ne moraju biti zanimajnik« (s. 1). To je iskustvo toliko korijenito da je »neovisno o tome da li se ono na što se ono odnosi naziva Bogom ili ne« (s. 4). Ono je »korijen svakog duhovno-osobnog iskustva (ljubavi, vjernosti, nade, itd.)«; doživljava uvijek prisutne Tajne onoga Neizrecivoga — prisutna u »načelnjoj neograničivosti gibanja spoznaje i slobode« (s. 6—7), u iskustvu »neumoljivosti Istine«, u neiscrpivosti obećanja »beskonačno otvorene budućnosti«, u iskustvu ljubavi u njezinoj apsolutnosti, u neustrašivosti pred smrću (usp. s. 9—10), »Sveci, pjesnici i drugi objavitelji cjelovitog, potpunog opstanka« govorit će o tom iskustvu, ako to neće činiti racionalistički filozofi (s. 11). U tom iskustvu Boga posredništvo se danas pomaklo od izvanjskog svijeta, u njegovu redu i skladu, na sama čovjeka, na »čovječju egzistenciju s njezinim bezdanima« (s. 13). Budući uzor u tom posredništvu bit će, po svojoj prilici, ne više »mudri, kontemplativni svetac nego čovjek, koji smireno nosi svoju samotničku odgovornost, koji je —nesebično— tu za druge« (s. 13). Kristovo iskustvo Boga, baš po smionosti njegova predanja, čak i u smrti, predstavlja »jezgru kršćanstva« i »trajno živi izvor onoga što se refleksiivno naziva 'objava'...« (s. 15).

Filozof i teolog Heinz Robert Schlette govori o *Problemu Boga u današnjoj filozofiji*. On upozorava na to kako se pojmovi »teizam« i »ateizam« upotrebljavaju »naivno, objektivistički i time mekritički« — na način alternative (s. 18). J. P. Sartre, npr., odbacuje zapravo ideju »Boga—policajca«; to se vidi iz njegova autobiografskog djela *Les Mots*. Međutim, njegova agresivnost i strastvenost pri spominjanju Boga navode dubinskog filozofa da u »tako decizivnom ateizmu uoči oblik jednog negativnog odnosa«, koji stvarno ne isključuje Boga (s. 29). U mišljenju neomarksista Blocha, Adorna, Horkheimera postoji dimenzija »Nade«, nečega »Posve Drugoga« same naše budućnosti. Russell, Whitehead, Wittgenstein, Carnap, Schlick, francuski strukturalisti, ne mali broj kršćana — prihvaćaju agnosticizam u vezi s problematikom o Bogu. — Međutim, s druge strane, Heideggera su prije dvadesetak godina mnogi smatrali ateistom, a nema dugo da ga smatraju neo-teistom (Heidegger, *Phänomenologie und Theologie*, Frankfurt, 1970). Možda je razložito i opravdano držati da su »u Heideggerovu pitanju o Bogu dani poticaji i upozorenja koja će vjerojatno jednog dana moći biti spojena s problematikom Nade i njezina Temeljenja što dolazi do izražaja u neomarksizmu« (s. 33). Ni u teizmu, ni u ateizmu »današnje filozofiranje ne može i ne smije ponavljati pitanja tako direktno, tako neposredno, tako kategorčki i tako objektivirano kao prije« (s. 36).

98

Filozof i teolog Bernhard Welte piše o temi *Jedan eksperimenat na pitanje o Bogu*. Zamislimo se nad činjenicom našega »Dasein«, tj. da smo mi tu! I nad drugom činjenicom našega »Nichts«, tj. da jedanput više nećemo biti tu! Svijest o tome »Nichts« izaziva u nama jaki unutarnji revolt. Upravo taj revolt pokazuje potrebu priznavanja i treće činjenice: »postulata smisla« za naš »Dasein«, gdje »čak i odluka zanimajati smisao pretpostavlja postulat smisla« (s. 44). Slijedi zaključak: »Ono »Dasein-Biti tu« ima u potpunosti smisao...

99

Ono »Nichts-Ne biti tu«... u svojoj neizbježivosti nije prazno ništavilo, nego je ono radije Skrivenost ili skrivena Prisutnost jedne Beskonačne i Neuvjetovane Moći koja daje i ostvaruje smisao svega... koja čini da vidimo razliku između pravde i nepravde, između dobra i zla, a onima što nevino trpe, na neki nama nepojmljiv način, daje smisao njihovu patničkom »Biti tu«...« (s. 47).

Teolog i psihijatar Rudolf Affemann raspravlja o temi *Bog i psihologija*. Mi moramo uz »područje racionalnoga« priznati također »prostor specifično iracionalnoga« (s. 61). Baš to područje iracionalnoga omogućava čovjeku da, preko predanosti i povjerenja u susretanju s onim »Ti« drugih ljudi, a preko toga s Božjim »Ti«, sazrije u snažnu i cjelovitu ličnost. Ispravno je reći: »S onu stranu racionalnoga i iracionalnoga postoji neka zbiljnost Transracionalnoga« (s. 61) ili — Boga. Za to što je mnogim ljudima »Bog mrtav« razlogom je suvremeni sustav školovanja, gdje se uglavnom razvijaju racionalne sposobnosti čovjeka. Ono iracionalno u čovjeku traži Boga; inače, na njegovo ispražnjeno mjesto dolaze idoli (s. 64) praćeni erupcijama, eksplozijom, ekscesima zbog sužavanja neobuhvativog podsvjesnoga u bilo koju racionalno obuhvatnu objektivaciju (traženje droga, ubojstva Mansonove »obiteljci«). Ako ne pronademo ravnotežu između racionalnoga i iracionalnoga, »nastat će uzasna božanstva novog iracionalizma. Bogovi moraju doći, ako se ne pronade put prema Bogu Biblije« (s. 66).

Filozof, sociolog i teolog Demosthenes Savramis piše o *Problemu Boga u svijetlu sociologije*. Isus Krist, utjelovljeni Bog, vodi bez prekida ljudsku povijest. Što se o njemu danas toliko ne govori, njegova je odluka: »Poduzeo je zaštitne mjere da se s njegovim imenom ne čini toliko bezakonja kao prije; on je zadovoljan da se o njemu manje govori, ali da se izvršava njegova volja« (s. 87). Zbog nekristovskog duha u Crkvama, konfesijama, teologiji svijet nije postajao kršćanskim, nego se »kršćanstvo posvjetovnjačivalo« (s. 78). Međutim, budući da u našoj epohi kristovski pojmovi humanosti, društvene pravde, jedinstva, slobode ili mira »po prvi put bivaju prokušani kao općenito vrijedni, mi smijemo biti sigurni da Bog živi i djeluje u našem vremenu« (s. 88).

Filozof i profesor teoretske fizike Walter Heitler piše o temi *Bog i prirodoslovna znanost*. Prirodni su zakoni »uzorci, prema kojima se ponaša materija« (s. 91). Oni su npr. u organizmima »kodificirana informacija«, »građevni plan«, gdje — za razliku od bilo kakva stroja — sam organizam biva »svoj vlastiti mehaničar«, i gdje »on sam čita plan koji je sakriven u zametnoj stanici« (s. 94). Zbog svega toga, prirodni »zakoni« nisu samo »dio fizičkog svijeta«, oni u sebi nose nešto »nematerijalno« (usp. s. 90). Imperativna — pa i uz cijenu žrtve — čovjekova predanost Istini, nesmirivost umjetničkog nadahnuća u otkrivanju Lijepoga, neumoljivost savjesti u traženju Dobroga — ne mogu se svesti u kategorije fizičkog reda. Sve to, dakle, uključuje opstojnost Duha. Poznata »pozitivistička teza »Bog je mrtav« znači zapravo »čovjek je mrtav«. Bez etike i duha čovjek više nije čovjek. On biva prazna ljuska čim mu je nutrina opustošena« (s. 103). Iz toga slijedi da se »u spoznaji, kao i u predmetima istraživanja, očituje duh, koji je emanacija Božanskoga. Tu se dapače prožimlju prirodoslovna znanost i religija« (s. 104—105). Pred odlukom suvremenog čovjeka »za ili protiv« umištanja duha — »mi se nadamo da će biti dovoljno ljudi koji se odlučuju za Duh. Znakovi za to postoje i čini se da postaju sve brojniji« (s. 105).

Jedna od glavnih značajki raspravljanih tema jest to da nisu pisane dogmatski, nego više kritički. Rahnerova misao o »iskustvu Boga« kao temelja svakog duhovno-osobnog djelovanja vodi zaključku da mnogi ljudi u stvari vjeruju, pa makar taj temelj ne nazivaju »Bogom«. Schletteov shvaćanje o potrebi pročišćujućeg dijaloga u osvjetljivanju pojmova »teizam« i »ateizam« bez sumnje je prihvatljivo. Čini se, međutim, da je agnosticizam, koji je prenatravan u Schletteovu raspravljanju, ako se ide do krajnjih konsekvencija, kritički neodrživ. Welteov »eksperiment« predstavlja psihološki prihvatljiv odgovor na egzistencijalističko nijekanje objektivnog smisla našeg opstanka. Affemannovo naglašavanje iracionalnih faktora u traženju Boga ne dokida pravo razuma (kao racionalnog faktora u nama) da i on, na razini svijesti, reče svoju riječ. Pogotovo — kad su i same svjesne reakcije spojene s podsvjesnim slojevima našeg bića! Savramisova sociološka kristocentričnost morala bi potaknula kršćanske mislioce da višestruko preispitaju svoja antropološka gledišta. Heitlerova misao o potrebi priznavanja »Duha« može se uzeti kao opomena prirodoslovca na opasnosti što ih u sebi nosi jednodimenzionalni mentalitet u kojem bivaju zanemarene specifične vrednote duha.